

PRIMJENA GRAFOSKOPA I GRAFOFOLIJA U
NASTAVI VJERONAUKA

ZIJAD OKANOVIĆ, prof.

U novije vrijeme uveliko se raširio metod učenja pomoću audio-vizualnih sredstava. Razvojem tehnike, savremena obrazovna tehnologija je našla svoje mjesto u nastavnoj praksi jer otvara znatne mogućnosti da se postignu bolji rezultati. Korištenjem savremene nastavne tehnologije postiže se veći stepen racionalizacije i bolji rezultati u nastavi. Ona ima **ulogu posrednika između gradiva, učenika i nastavnika**. Pomoću nje lakše **organiziramo, kontroliramo i pratimo rad učenika**. Na taj način, nastavnik ne samo da poboljšava kvalitet nastave, već i racionalizira svoj rad, uspostavlja brži i jednostavniji kontakt sa učenicima, povećava sposobnost pamćenja učenika, aktivirajući sva njegova čula, a smanjuje faktor zaboravljanja.

Svaki pokušaj unošenja novih elemenata u nastavni proces, znači želju za efikasnijim ostvarivanjem odgojno-obrazovnih zadataka i uspješnijim razvijanjem psihofizičkih sposobnosti učenika.

Grafoskop i grafofolije u nastavi

Grafoskop je vizualno nastavno pomagalo na kome se pri dnevnoj svjetlosti projektiraju **tekstovi, crteži, fotografije, sheme, modeli** i druge vizualne poruke i informacije urađene na transparentnoj foliji.

Namjena grafoskopa je bila da zamijeni školsku tablu, da se njegovom upotrebom eliminiraju nedostaci koji se ispoljavaju pisanjem teksta na školskoj tabli (zaklanjanje teksta pri pisanju visoko uzdignutom rukom, okretanje leđa slušaocima, što znači i otežavanje direktnog kontakta i komunikacije).

Grafoskop je konstruiran 1941. godine, za potrebe američke vojske.

Tehnička jednostavnost u rukovanju i velike mogućnosti korištenja u nastavi su jedan od razloga što je grafoskop brže od svih drugih nastavnih pomagala i uređaja prihvaćen u našim školama. Grafoskop se danas primjenjuje u kombinaciji sa drugim tehničkim i elektronskim uređajima i pomagalima. Za korištenje grafoskopa su potrebne još i **grafofolije tj. transparentne folije**. Danas je u upotrebi nekoliko različitih vrsta, ovisno o namjeni.

Za pisanje i crtanje na transparentnoj foliji koriste se specijalni flomasteri u više boja. Mogu se koristiti i obični flomasteri s tim što nisu postojani tekst ili crtež na foliji ukoliko je košten obični flomaster. Može se brisati vodom ili otirati rukom, dok se tekst napisan specijalnim flomasterom briše acetonom.

Folije se mogu štampati laserskim štampačima na termo folijama (u boji ili crnobijelo) i mogu se kopirati na kopirnim aparatima na termo folijama (u boji ili crnobijelo)

Pomoću grafoskopa se najčešće projektiraju kraći tekstovi, skice, sheme, grafikoni, crteži, mape. On je vrlo pogodan da se učenicima **izdvojeno prikažu neki bitni detalji bez kojih se ne može shvatiti cjelina**. Nastavnik komentira sadržaj folije, traži od učenika da postavljaju pitanja i daju objašnjenja, a za to vrijeme se odgovarajući prilog projektira na platnu. Prednost grafoskopa je i u tome što se folije mogu mijenjati u ritmu koji odgovara trenutnim potrebama nastave. Za učenike je važno to što im nastavnik pokazuje dio po dio sadržaja tako da oni postepeno ulaze u srž problematike koja se obrađuje.

Grafoskop se najčešće koristi za obradu dijela nastavne jedinice, a rjeđe i cijele nastavne jedinice.

Grafoskop se može primijeniti u svakodnevnom oblikovanju nastavnog sata i to kod svih tipova:

- obrade novog gradiva,
- utvrđivanja
- obnavljanja
- provjeravanja stepena usvojenosti nastavnog gradiva
- sistematizacije nastavnog gradiva

kao i u svim fazama nastavnog sata:

- u uvodnom dijelu za isticanje cilja
- glavnom dijelu, primjeni obrađenog gradiva
- završnom dijelu sata za ponavljanje nastavnog gradiva ili davanja domaće zadaće

i kod svih nastavnih oblika:

- frontalnom
- individualnom
- grupnom
- radu u parovima

kao i na kvizovima i takmičenjima.

Prednosti grafoskopa pred drugim projekcionim i multimedijalnim uređajima

- Njime je lahko rukovati i lahko ga je prenositi iz učionice u učionicu,
- veoma uspješno zamjenjuje nastavnikovo pisanje i crtanje na tabli, a time se postiže ušteda u vremenu,
- slika na grafofoliji je okrenuta prema nastavniku pa on na njoj može lahko pokazivati i tumačiti njen sadržaj,

- moguće je direktno crtati ili dodavati na već nacrtanom crtežu, demonstriranje grafofolije se može vršiti više puta, mogu se postavljati pitanja dok projekcija traje,
- nastavna jedinica se može uraditi po dijelovima ili kao cjelina, čime se postiže kreativnost u radu,
- grafofolije urađene trajnim flomasterima ili štampane na štampaču i kopirnom aparatu mogu se koristiti više puta, trajne su,
- omogućuje brže provjeravanje stepena usvojenosti nastavnog gradiva,
- doprinosi dinamiziranju nastave, podstiče učenike da aktivno sudjeluju u nastavnom procesu, angažira ih, prije svega vizualno a i misaono.

Manjkavosti grafoskopa

Njegove osnovne mane su:

- ne prikazuje pokretnu sliku,
- sveden je samo na vizualnu komponentu i
- ne daje sliku takvog kvaliteta kakvu daju suvremeni projektori i računari.

Ali, s obzirom da svaka škola posjeduje nekoliko grafoskopa, **kod nas je još uvijek veoma važno nastavno pomagalo u izvođenju nastavnog procesa.**

Ilustrativno-demonstrativna metoda

Uspješna realizacija procesa nastave islamske vjeronauke, između ostaloga, povezana je s primjenom nastavnih metoda. Jedna od najzastupljenijih je **ilustrativno –demonstrativna**. Korištenjem ove metode obogaćuje se čulno iskustvo učenika i zadovoljava pažnja kao jedan od bazičnih didaktičkih principa u nastavi vjeronauke. Osmišljeno prikazivanje različitih sadržaja iz islamske vjeronauke izaziva interes učenika za posmatranjem i sama nastava postaje zanimljivija. Metoda **demonstracije** se zasniva na posrednom gotovom materijalu kao što su fotografije (džamije, Kaba, dijelovi hadždža...), modeli, filmovi («Pod zastavom Muhammeda a.s.»), i televizijske emisije (različitim povodima: ramazan, Bajram, hidžretska nova godina...), video kasete (namaz, hadždž) grafofolije (gotove ili pripremljene individualno).

Projekcija grafoskopom se ubraja u transparentnu zbog upotrebe grafofolija koje zapravo svojim sadržajem predstavljaju nastavno sredstvo. Kao što je već rečeno, osmišljeno prikazivanje različitih sadržaja na grafofolijama izaziva interes učenika za posmatranjem, a i sama nastava postaje zanimljiva.

Izrada i vrste grafofolija i njena primjena u nastavi vjeronauke

Grafofolije, po svom načinu pripremanja i načinu upotrebe, mogu biti raznovrsne. Najčešće se koriste:

- Tekstualne grafofolije
- Slikovno-tekstualne grafofolije
- Višeslojne grafofolije

Na tekstualnoj grafofoliji se nalaze kratki zapisi iz nastavne jedinice. Prikazivanjem tekstualnog zapisa ili dijelova tekstualnog zapisa, učenicima je omogućeno da jasno i brzo zapišu ono što nastavnik tog momenta objašnjava, a nastavnik ne gubi vizualni kontakt sa učenicima, niti im okreće leđa.

Ako je grafofolija podijeljena na nekoliko dijelova, u tom slučaju će nastavnik pokriti listom papira onaj dio grafofolije koji nije aktualan, tako da učenici pred sobom imaju samo ono što nastavnik tog momenta objašnjava i ne odvrća im pažnju ono što će se kasnije obrađivati na istom nastavnom

<p>Primjer tekstualne grafofolije</p>	<p><u><i>WE RUSULIHĪ – Vjerujem u Božije poslanike</i></u></p>									
	<div style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin-bottom: 10px;"> <p>BOŽIJI POSLANICI su odabrani ljudi kojima je Allah, dž.š., slao objave preko Džibrila, da ih dostave ljudima.</p> </div> <ul style="list-style-type: none"> • Kur'an spominje samo 25 Božijih poslanika, a u hadisima Muhammeda, a.s., govori se o 124 000 poslanika • Najpoznatiji poslanici su: Adem, Nuh, Hud, Ibrahim, Musa, Isa i Muhammed, a.s. • Poslanici su pored svojstava običnih ljudi imali i sljedeća svojstva: <table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="text-align: center; color: red;">SIDK</td> <td>Iskrenost i istinoljubivost,</td> </tr> <tr> <td style="text-align: center; color: red;">EMĀNET</td> <td>Povjerljivost i pouzdanost</td> </tr> <tr> <td style="text-align: center; color: red;">TEBLĪĠ</td> <td>Tačnost i potpunost u dostavljanju Allahove objave</td> </tr> <tr> <td style="text-align: center; color: red;">'ISMET</td> <td>Bili su čisti od grijeha</td> </tr> <tr> <td style="text-align: center; color: red;">FETĀNET</td> <td>Bili su pametni i oštroumni</td> </tr> </table>	SIDK	Iskrenost i istinoljubivost,	EMĀNET	Povjerljivost i pouzdanost	TEBLĪĠ	Tačnost i potpunost u dostavljanju Allahove objave	'ISMET	Bili su čisti od grijeha	FETĀNET
SIDK	Iskrenost i istinoljubivost,									
EMĀNET	Povjerljivost i pouzdanost									
TEBLĪĠ	Tačnost i potpunost u dostavljanju Allahove objave									
'ISMET	Bili su čisti od grijeha									
FETĀNET	Bili su pametni i oštroumni									

sat.

Na tekstualnoj grafofoliji se mogu naći i pitanja za ponavljanje i utvrđivanje gradiva.

Slikovno-tekstualne grafofolije:

Slike na grafofolijama mogu biti raznovrsne. Slikama se mogu prikazati npr. uvjeti za namaz. Razne boje teksta mogu istaći neke dijelove. Npr. crvenom bojom su označeni dijelovi namaza a plavom ili nekom drugom – objašnjenja.

Višeslojne grafofolije:

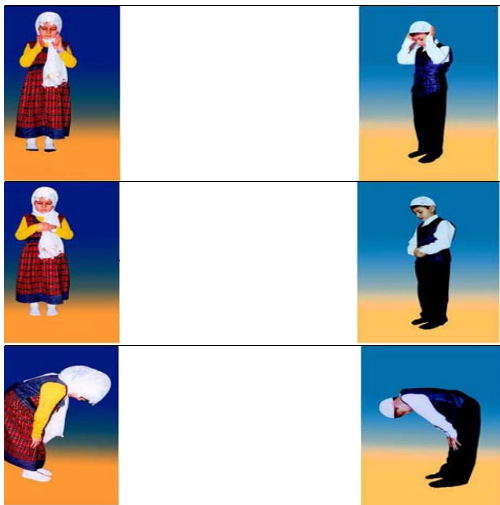
To su grafofolije koje preklapamo jednu preko druge radi postupnog sistematiziranja gradiva. Na prvu foliju se crta ili piše jedan dio slike ili teksta. U nastavku sata stavlja se preko druga grafofolija. Svaki list višeslojne grafofolije mora imati određeni smisao u cjelini. Nepotrebno je izrađivati više od 3-4 lista jer je tada projekcija nepregledna i tamna.

Kombinacija slike i teksta:

Grafofolija sa slikom se prvo postavi a tekst sa drugom grafofolijom se stavlja preko slike tako da imamo i sliku i tekst. U tekstu su naznačena slova drugom bojom na kojima je teštid ili dugi vokal npr.: SUBHĀNE RABBĪJE-L-'AZĪM

Primjer: Glavni dijelovi namaza

GLAVNI DIJELOVI NAMAZA

Iftitahi tekbir

Početni tekbir
ALLAHU EKBER

Kijam

Mirno stajanje u namazu
Kiraet
Učenje Kur'ana u namazu

Ruku'

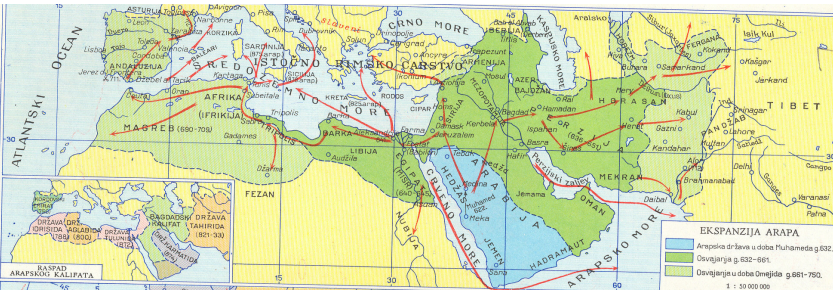
Naklon u namazu
SUBHĀNE RABBĪJE-L-
'AZĪM

Ove dvije grafofolije su razdvojene i nezavisne jedna od druge. Prvo se stavlja slika, a zatim tekst preko slike ili obratno u zavisnosti šta se želi u određenom momentu aktualizirati, slika ili tekst.

	<p>SEM'ALLAHU LI MEN HAMIDEH RABBENĀ LEKE-L- HAMD</p>	
	<p><u>Sedžda</u> Spuštanje lica na tle SUBHĀNE RABBIJE-L-ĀLA</p>	
	<p><u>Kadei-ehire</u> Posljednje sjedenje ETTEHIJJATU, SALAWATI, DOVA</p>	
	<p>Predaja selama na desnu i lijevu stranu ESSELAMU 'ALEJKUM WE RAHMETULLAH</p>	

Ovdje su dvije grafofolije preklopljene jedna preko druge i daju kompletnu sliku pojedinih dijelova namaza sa objašnjenjem.

Grafofolije možemo praviti i skeniranjem ili fotokopiranjem. Za grafofolije skeniranjem potrebno je naći odgovarajuću sliku, crtež, kartu, mapu i skenirati je skenerom na računar. Nakon toga se slika može obrađivati: smanjivati ili uvećavati, a može se i napraviti kombinovana grafofolija sa slikom ili kartom i tekstom npr:

Karta prikazuje teritorij islamske države u tri perioda:

- Arapska država u doba Muhammeda a.s. 632. godine
- Osvajanja u vrijeme četvorice pravovjernih halifa od 632-661:
  1. Ebu Bekr es-Sidik (632.-634.)
  2. Omer ibn el-Hattab (634.-644.)
  3. Osman ibn Affan (644.-656.)
  4. Ali ibn Ebi Talib (656.-661.)
- Osvajanje u doba Omejida od 661-750

Grafofolija se može pripremiti sasvim jednostavnim kopiranjem direktno na transparentne termo grafofolije. Kada nađemo odgovarajući tekst, sliku, srtež ili bilo šta iz udžbenika, knjiga, enciklopedija, novina, časopisa a možemo ga koristiti u nastavi, to jednostavno možemo izrezati, slike ili crteže složiti na jedan list i kopirati u crnobijeloj ili kolor tehnici na odgovarajućem kopir aparatu u kopirnicama.

Literatura:

1. Sait Kačapor: *Pedagogija*, Dom štampe, Sarajevo, 2002.
2. Mladen Vilotijević: *Didaktika 3. Organizacija nastave*, BH MOST Sarajevo, 2001.
3. M. Zuvic: *Učitelj-časopis za pedagošku praksu*, Savez učiteljskih društava SR Srbije, Beograd, 1984.
4. Valida Tvrtković-Akšamija: *Transparentna folija u nastavi muzičke kulture i njena izrada*, Didaktički putokazi-Časopis za nastavnu teoriju i praksu, PPZ, Zenica 2003.
5. Grupa autora: *Pedagoška Enciklopedija-Zavod za udžbenike i nastavna sredstva*, Beograd, 1989.